

ОТГЛЕЖДАНЕ НА ИЗТОЧНОБАЛКАНСКАТА СВИНЯ СПОРЕД ИЗИСКВАНИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

**СОНЯ ИВАНОВА-ПЕНЕВА, ЙОРДАН МАРЧЕВ, АЛЕКСИ СТОЙКОВ
ЗЕМЕДЕЛСКИ ИНСТИТУТ – ШУМЕН**

BREEDING OF EAST BALKAN SWINE ACCORDING TO THE EUROPEAN UNION'S REQUIREMENTS

**SONYA IVANOVA-PENEVA, YORDAN MARCHEV, ALEXI STOYKOV
AGRICULTURAL INSTITUTE**

ABSTRACT

Problems about management of East Balkan Swine, the only one preserved domestic pig breed in Bulgaria, are subject of this article. Preservation of the breed as an important genetic resource, as well as suitable measures in this direction are discussed. Good conditions and possibilities of organic farming of this breed exist. The perfect quality of meat and products of East Balkan Swine with high dietetic value could make it suitable to both local and European market and consumers.

УВОД

Наред с постигнатите напоследък значителни резултати в животновъдството с цел получаване на максимална продукция, започнаха да се наблюдават и проблеми, свързани с интензивното производство. Изолирането на животните от естествената им среда, ограничаването на движението, концентрацията на голям брой животни на единица площ и отглеждането им при напълно автоматизирани условия дори без контакт с човека, доведоха до дестабилизиране на механизмите, поддържащи равновесието в животинския организъм и до отслабване на имунната система. Намалена е адаптивната способност и екологичната пластичност на животните и е съкратен периода на стопанското им използване. В резултат на едностранчивата селекция по продуктивност, широкото прилагане на репродуктивните биотехнологии и намаляване кръга на използваните породи, съществува риск от стесняване на генетичното разнообразие. Всички тези процеси налагат преразглеждане на съхранените местни породи животни, една от които е Източнобалканската свиня, единствената от т.н. автохтонни породи свине в България. Нейното запазване се налага от една страна като генетичен резерв и от друга като възможност за организиране на биологично производство на свине на базата на природосъобразното отглеждане. Голям потенциал представлява и производството на качествени деликатесни продукти от Източнобалканската свиня, отговарящи на съвременните изисквания на потребителите както у нас, така и в Европейския Съюз.

Запазване на породата като генетичен резерв

Породите селскостопански животни са основният биологичен капитал за развитието на животновъдството, безопасността на храните и устойчивото развитие на селското стопанство. Все още стойността на огромно мнозинство от животински генетични ресурси не се осъзнава достатъчно. Развитието на животновъдството през 20 век се базира на много малък брой усъвършенствани чрез развъдно-подобрителна дейност породи, които в последствие са разпространени по целия свят. В много случаи този процес не е бил съобразен с местните особености на околната среда, които влияят на способността на животните да оцеляват, да се възпроизвеждат и да произвеждат продукция. Посоченият процес на глобализация на животновъдството доведе до тотално изместване на местните породи до степен на застрашеност от изчезване. Понастоящем по данни на Николов (2004) [1], около 30 % от породите в света и 43 % от породите в Европа са застрашени от изчезване. На границата от пълно изчезване са 1350 породи, като всяка седмица изчезват средно по две.

Посочената обща тенденция важи с пълна сила и за нашите български породи. Докато в началото на XX век у нас е имало 3 породи свине, вече напълно изчезнали са местните клепоуха и правоуха свине, както и Пъстрата дерманска свиня [3], [4]. Понастоящем в Източна България все още е запазена Източнобалканската свиня, но и тя е включена в червената книга на редките видове в Европа, застрашени от изчезване, а запазването на местните аборигенни породи и биоразнообразието е един от приоритетите на Европейския Съюз. Положителни примери по отношение на запазване на биоразнообразието в свиневъдството представляват Иберийската свиня в Испания, Мангалицата в Унгария [10] и Словенската местна свиня. Запазването на генетичното разнообразие и културното наследство чрез подкрепа за опазване на застрашените местни породи селскостопански животни и традиционни сортове култури е едно от направленията на Националната Агроекологична Програма и у нас. Всичко това налага да се направи преоценка на качествата и ползите от използването на единствената оцеляла досега местна порода свине в България.

Основни направления за съхранение на ИБС

Съществуват голям брой въпроси, засягащи запазването на Източнобалканската свиня, на които трябва да бъде даден отговор. Известно е, че потребностите на хората от месо и месни продукти се увеличават, не само поради засищане на глада, а поради факта, че то предлага целият набор от незаменими аминокиселини и то в най-добро съчетание. От друга страна съвременните културни породи използват големи количества зърнени храни, които са основен компонент в хранителната верига на хората, т.е. те са станали преки наши конкуренти. В същото време обширни масиви: от полупланински и планински пасища стоят неизползвани, което означава, че голяма част от растителните белтъци, които би могло да се получат от тях и да се преработят от животните, остава неоползотворена.

Наложилото се през последните години становище на специалистите за възраждане на автохтонните породи, една от които е Източнобалканската свиня, ни дава основание да разработим система от мерки, най-общо обособени в три направления:

- научно обоснован ситуационен (SWOT) анализ на състоянието на породата, включващ силните и слаби страни, рисковете и заплахите, както и възможностите и ползите при оглеждането на животните.

- да се предложи на практиката развъдна програма, включваща поддържане на достатъчна по обем популация за оптимално възпроизводство и запазване на породата с цел максимално използване на предимствата, които тя ни предоставя, както по отношение на генетичния ресурс, така и по отношение на икономическата изгода от нейното отглеждане.

- да се осъвременят системата от икономически стимули, маркетинг и пазарни механизми. Този подход би могъл да бъде ефективен при съвременните условия и в нашата страна, получавайки подкрепа от страна на държавните структури на всички нива, особено при изискванията за икономично използване на средствата и природните ресурси за опазване на околната среда. В тази връзка трябва да отбележим, че е направен икономически анализ на дейността при отглеждането на свинете за 2006 година, който е предоставен на компетентните институции с цел търсене на възможности за дотиране на фермерите от европейските фондове и запазване на популацията.

- Възникналата необходимост от разработване на рационални системи на хранене и отглеждане на различните категории свине налага актуализиране на репродуктивните и кланични качества и осигуряване на тяхната достоверност в условията на биологично отглеждане. Основно изискване в тази насока е да не се нарушават екологичните параметри за опазване на екосистемите. В тази насока са извършени проучвания за влиянието на начина на хранене върху основните угоителни и кланични качества на свинете от породата. Палова (2007) [2] установява, че по-ниското равнище на протеин и лизин в смеската не влияе отрицателно върху неговото оползотворяване и върху кланичните качества и качеството на месото.

Биологично отглеждане на Източнобалканската свиня

В съвременното общество все повече се осъзнава значението на въздействието на животновъдството върху околната среда. Отглеждането на животните при максимално индустриализирани условия, дори без контакт с човека, се отчита като негативна тенденция [7]. От друга страна в развитите западни държави се повишава интересът и желанието да се заплати по-висока цена за по-високо качество на продукцията, тъй като потребителите все повече се интересуват от начина, по който е произведена храната [8]. За да се решат успешно проблемите по опазването на околната среда, подобряване здравословното състояние на животните, устойчивост и качество на продукцията, са възникнали алтернативни методи на производство като биологично отглеждане на животните (organic farming). Един от основните принципи, залегнали в Европейските Директиви за регулиране на тази дейност (ЕЕС-Regulation 1804/1999, допълнение към Regulation N. 2092/91 и основните стан-

дарти на Международната Федерация на Движението за Биологично Животновъдство – IFOAM), е принципът за свободата на поведенческите реакции на животните. Те включват редица изисквания, които трябва да се спазват при този начин на отглеждане и засягат условията в сградите, начинът на хранене и отглеждане, грижите за животните, предпазването от заболявания и ветеринарните мероприятия. Стандартите за биологично производство осигуряват отглеждане на свинете в групи, достатъчно вътрешна площ, чист въздух, дневна светлина, както и задължителна сламена постеля. Достъпът до пасище или поне външни дворчета за разходка за угояваните прасета е задължителен елемент, който позволява на свинете да се приближат в по-голяма степен до естествената им среда на отглеждане.

Независимо, че интересът към биологичното земеделие у нас напоследък се увеличава, все още биологично отглеждане на свине в България, за разлика от това на говеда, овце и кози, не е организирано. У нас съществуват изключително благоприятни почвени и климатични условия; както посочват проучванията - 80 процента от българската територия е пригодна за биологично производство. Нашето законодателство е хармонизирано с това на Европейския Съюз посредством Наредба N 22/2001 за биологично производство на растителни продукти и Наредба N 35/2001 за биологично производство на животни, животински продукти и храни от животински произход и неговото означаване върху тях. У нас е налична евтина работна ръка, а при биологичното земеделие делът на ръчния труд е голям. От ноември 2006 г. е стартирано подпомагането на фермерите при отглеждане на животни по биологичен начин, но все още липсват субсидии от страна на правителството за конверсия, т.е. за преминаване от конвенционално към биологично производство на свине, за сертифициране, както и за маркетинг и лицензиране. До голяма степен липсва информация както сред производителите относно принципите и начина на организация на едно биологично стопанство, така и сред потребителите у нас относно здравословния ефект на екологично чисто произведеното месо.

Според нас Източнобалканската свиня е изключително подходяща за биологично отглеждане по този начин, тъй като отглеждането и от много време е ставало единствено сред природата, в условия, които напълно отговарят на стандартите. Максимално е спазен един от основните принципи за устойчивост на биологичното земеделие, а именно изборът на породи, които са отлично приспособени към местния климат и притежават естествена резистентност към заболявания [11]. Източнобалканската свиня се отглежда предимно пасищно и на открито почти целогодишно, като оползотворява много добре естествените фуражни източници. Подхранване с фураж, предимно зърно, се налага само в крайната фаза на угояване. У нас фуражите са предимно собствено производство от генетично непроменени семена, поради което качеството им е много високо. Поради ниската продуктивност на тази порода уместно е използването на сертифицирани биологични фуражи преди приключване на угоителния период. При спазване на всички изисквания за биологично отглеждане, месото от тези животни би могло да се реализира и на западния пазар.

Качество на месото на Източнобалканската свиня

Известно е, че основният хранителен източник на тези животни е пасището, намиращо се в полупланински и планински масиви, където антропогенната дейност е слабо развита и замърсяване на почвата и водата (канцерогенни и радиоактивни агенти, тежки метали и други) на практика не се наблюдава. Освен това природосъобразното отглеждане води до промени в месото, както по отношение на физикохимичния състав и структура, така и на неговите вкусови качества. Wilkins and Virdih (2000) [13] са установили, че млечните и месни продукти, произведени на базата на пасища, са много популярни и търсени от потребителите, поради възможността за по-високо съдържание на благоприятни за здравето на човека хранителни вещества. Основните от тях са омега-3 мастните киселини, конюгираната линолова киселина (КЛК) и антиоксидантите. Високото ниво на КЛК и тясното съотношение на омега-6 към омега-3 мастни киселини в месото има потенциално антитератогенно, анти-канцерогенно и благоприятно за сърдечно-съдовата система действие [5], [12]. Докато в съвременния свят поради голямата консумация на животински мазнини, с високо съдържание на наситени мастни киселини, хората са предразположени към т.н. “Болести на Западната Цивилизация”, и по-специално сърдечни коронарни заболявания [6]. Вече е доказано, че някои наситени и транс-мастни киселини оказват неблагоприятно влияние върху здравето на хората [9], [14]. Широката употреба на пестициди и торове при производство на фуражите, добавянето на синтетични вещества към смеските, както и стимулатори на растежа, през последните години също се причисляват към факторите, влияещи негативно върху човешкото здраве [7].

В това отношение месото от Източнобалканската свиня заслужава специално внимание, тъй като то е екологично чисто и може да се предполага, че е носител на всички положителни качества и здравословни предимства на произведеното при пасищни условия месо. Доказано е, че то е изключително подходящо за получаване на трайни местни продукти, каквато е била в миналото известната “Смядовска луканка”, спечелила златен медал на световното изложение на месни продукти през 1928 г. в град Бари, Италия. Сланината е доброкачествена със едрозърнеста структура, а при угояване с дъбов жълъд придобива специфичен жълтеникав цвят и става много крехка. В традиционните технологии в районите на разпространение на породата тя се е използвала като основен продукт за производство на деликатеси. Все още са запазени спомените на производители на специфични продукти от Източнобалканската свиня (пушен бут и рибици, различни видове сланина), които са били с ненадминати вкусови качества, поради свободното отглеждане и начина на хранене на свинете, формиращи специфичното качество на месото. Една от задачите на настоящите производители и фермери, обединени в сдружение, е да се възродят именно тези традиции с цел задоволяване на потребителското търсене на безопасно произведени и здравословни продукти. Осигуряването на такива продукти на нашия пазар и за износ ще може да приобщи България към Европейския Съюз не само политически и икономически, но и по отношение на ценностите на обществото, една от които е качествената храна като показател за качеството на живот.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Николов, В. (2004) Необходимост от запазване на местните автохтонни породи, Развъдни програми, Сборник, 7-11.
- [2] Палова, Н. (2007) Оценка на основните угоителни и кланични качества на свине от Източнoбалканската порода при природосъобразни условия на отглеждане, Автореферат, Средец, 7-29.
- [3] Хинковски, Ц., Ц. Макавеев, Й. Данчев (1984) Местни форми домашни животни, Земиздат, София.
- [4] Хлебаров, Г. (1921) Източнoбалканска свиня, София.
- [5] Burk, M. L. (1989) Fish and cardiovascular system. *Prod. Food Nutr. Sci.*, 13, 291-316.
- [6] Department of Health (1994) Report on health and social subjects, No 46. Nutritional aspects of cardiovascular disease. HMSO.
- [7] Gade, P. B. (2002) Welfare of animal production in intensive and organic systems with special reference to danish organic pig production, *Meat sci.*, 62, 353-358.
- [8] Hermansen, J. E. (2003) Organic livestock production systems and appropriate development in relation to public expectations, *Livestock Production Science*, 80, 3-15.
- [9] Porqueddu, C., G. Parente and M. Elssaesser (2003) Potential of grasslands, Optimal Forage Systems for Animal Production and Environment, Proceedings of the 12th Symposium of the European Grassland Federation, 26-28 May 2003, Plevен, Bulgaria, 11-20.
- [10] Szente, V., G. Tarnavölgyi, Sz. Berke, O. Szigeti and Z. Szakály (2005) Organic production and nutrmarketing strategy of 'Hungaricum's of animal origin, Proceedings of the 4th SAFO workshop, 17-19 March, 2005, Frick, Switzerland, 25-28.
- [11] van Putten G (2000) An ethological definition of animal welfare with special emphasis on pig behaviour. Proceedings of the Second NAHWOA Workshop, Cordoba, 8-11 January 2000, 120-134.
- [12] Weber, P. and A. Leaf (1990) Cardiovascular effect of omega-3 fatty acids. Proceedings of 2nd International Conference on health Effect of omega-3 poliunsaturated fatty acids, 20-23 March, Seafood, Woshington D.C., 218-232.
- [13] Wilkins, R. J. and T. Virdih (2000) Grassland for 2000 and beyond. Grassland farming
- [14] Williams, C. M. (2000) Dietary fatty acids and human health. *Annales de Zootechnie*, 49, 165-180.